

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВ (ОРГАНІЗАЦІЙНО-КОРПОРАТИВНІ ЗАСАДИ)

Анотація. Стаття присвячена дослідженню питанню впливу держави на розвиток системи корпоративного управління шляхом участі у капіталізації банків. Розглянуто взаємозв'язки між державою, корпоративним управлінням та банківським сектором, а також запропоновані заходи щодо покращення державного регулювання корпоративних відносин.

Ключові слова: капіталізація банків, корпоративне управління, державний сектор.

Аннотация. Статья посвящена исследованию вопроса влияния государства на развитие системы корпоративного управления путем участия в капитализации банков. Рассмотрено взаимосвязи между государством, корпоративным управлением и банковским сектором, а также предложены меры по улучшению государственного регулирования корпоративных отношений.

Ключевые слова: капитализация банков, корпоративное управление, государственный сектор.

Summary. The article is devoted research the question of influence of the state on development of the system of corporate management by participating in capitalization of banks. Intercommunications are considered between the state, corporate management and bank sector, and also the offered measures on the improvement of government control of corporate relations.

Key words: capitalization of banks, corporate management, state sector.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Економічна криза, яка набула розвитку в Україні починаючи з вересня 2008 року, здобула досить широких вимірів, розповсюджуючись на грошово-кредитну, фіскальну, соціальну сфери, невпинно погіршуючи соціальне самопочуття та очікування суб'єктів ринку й пересічних громадян. Вплив зовнішнього чинника згенерував реалізацію внутрішніх дисбалансів вітчизняної банківської системи, які накопичувалися протягом останніх років, дестабілізації фінансової системи, в результаті чого банківська система позбулася 90 млрд. грн. за рахунок зменшення вкладів. Зазначене призвело до ряду адекватних дій з боку держави, зокрема, введення постановою НБУ мораторію на дострокове видачу депозитів банками; створення Стабілізаційного фонду, кошти якого через державні банки будуть спрямовані на надання кредитів банківським установам та суб'єктам господарювання, придбання їхніх зобов'язань, що виникли до 15 вересня 2008 року; введення тимчасової адміністрації у найбільш проблемних банках з метою недопущення їх банкрутства (у 15 банках); участь держави у капіталізації банків за рахунок бюджетних

коштів та коштів, які виділяються Європейським Банком Реконструкції та Розвитку.

Проте, президент Центру економічного розвитку Олександр Пасхавер, вважає недоцільним кроком в умовах бідної та корумпованої країни здійснювати націоналізацію банків, адже держава жодного разу не зарекомендувала себе як ефективний суб'єкт підприємництва. На його думку, сама по собі націоналізація з подальшим продажем - це перекладання проблем, пов'язаних з неефективними власниками, на платника податків, тому все залежить від того, як проводитиметься держава.

Вказане підтверджує актуальність питання впровадження найкращих практик корпоративного управління державою у банках, у яких вона приймає участь у капіталізації та вводить тимчасову адміністрацію, не тільки з метою повернення довіри до них, а й з метою доведення ефективності управління корпоративними правами держави із подальшим поверненням у приватну власність банків зі світовими стандартами корпоративного управління та відкритими до інвестиційного капіталу.

Аналіз досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Окремі аспекти управління державними корпоративними правами в Україні висвітлюють В.Васильєв, О.Кібенко, О. Пасхавер, П.Порошенко, М.Чечетов, І. Жадан. Одночасно й проблемам корпоративного управління присвячено багато досліджень як зарубіжних так і вітчизняних науковців серед яких А. Берлі, О. Вільямс, Р. Каплан, Л. Птащенко, О. Софронова, О. Поважний, Т. Дяченко, М. Луцький, Е. Шкарпова та ін. При цьому, проблематика державного регулювання банківської системи в Україні є об'єктом дослідження таких вітчизняних вчених як Дзюбик С., Донченко Л.О., Приходько В.П., Сало І. В., Пуховкіна М. О. та ін..

Проте, відсутність наукових праць, присвячених комплексному дослідженню впливу держави на розвиток системи корпоративного управління в банківській системі, а також сучасний стан економіки країни визначають актуальність обраної теми дослідження, яке дасть можливість розкрити сутність цього явища з погляду науки державного управління і сприятиме створенню теоретичного підґрунтя для впровадження належної практики корпоративного управління у банківському секторі.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є вивчення теоретичних та практичних питань впливу держави на розвиток корпоративних відносин шляхом її участі у капіталізації банків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідність державного регулювання ринкової економіки випливає з об'єктивно властивих державі економічних функцій. В умовах існування різних форм власності, роль державного регулювання полягає, з одного боку, в забезпеченні юридичного механізму їх реалізації, а з іншого — в спрямованому впливі

на ринкові параметри, що забезпечують організацію функціонування економічної системи як цілого [4, с.25].

На перший погляд, об'єднання корпоративного управління і державного сектора може здаватись суперечливим, або принаймні парадоксальним. Корпоративне управління передусім стосується корпорацій, головної форми організації бізнесу в приватному секторі, тоді як державний сектор – це сфера діяльності уряду. Але ці два явища мають деякі важливі спільні риси:

- роль уряду в регулюванні корпоративного управління;
- корпоративне управління державним сектором впливає на рівень корпоративного управління приватним сектором, особливо у плані того, як державний сектор регулює корпоративний і його поведінку;
- принципи корпоративного управління у деякій мірі мають бути орієнтирами корпоративного управління у державному секторі.

Дані риси, на наш погляд, і визначають особливості запровадження корпоративного управління у корпоративних структурах за допомогою державних органів.

Варто також наголосити на важливості правил, за якими уряд нав'язує свої рішення приватному корпоративному секторові. Іншими словами, управління в державному секторі впливає на корпоративне. Якщо держава втручається у волонтаристський спосіб, ринок страждає від спричиненої цим невпевненості. Отож важливо не тільки те, щоб уряд визначав правила ринкової поведінки та забезпечував їх виконання, а й щоб він і для себе виробляв подібні правила й ретельно їх виконував. Таким чином, управління в державному секторі стає важливим елементом корпоративного управління, зазначено в Звіті Світового банку про світовий розвиток за 2006 рік [5, с.17].

Відносини держави та системи корпоративного управління мають взаємний характер та є багатобічними. Держава справляє значний вплив на рівень розвитку системи корпоративного управління, а існуюча в країні система корпоративних відносин, у свою чергу, впливає на економіку і відповідно на державу в цілому [3, с. 9].

Фінансова криза стала, незважаючи на руйнівні наслідки, відмінним підґрунтям для запровадження державою найкращих практик корпоративного управління у корпоративному секторі, що дозволить реформувати існуючу систему управління не лише регуляторним шляхом, а й шляхом виступу держави як ефективного господаря із довгостроковими стратегічними цілями, які відповідатимуть інтересам всіх учасників корпоративних відносин.

Сьогодні багато країн розцінюють корпоративне управління як складову частину ринкових реформ, умову розвитку приватного бізнесу, засіб підвищення конкурентоспроможності на міжнародних ринках та поліпшення показників економічної діяльності загалом, а Україна ще й як один із шляхів виходу з фінансової кризи.

Важливість корпоративного управління для держави обумовлена його впливом на соціальний та економічний розвиток країни через:

- сприяння розвитку інвестиційних процесів, забезпечення впевненості та підвищення довіри інвесторів;

- підвищення ефективності використання капіталу та діяльності товариств;

- урахування інтересів широкого кола заінтересованих осіб, що забезпечує здійснення товариствами діяльності на благо суспільства та зростання національного багатства [2].

Масова приватизація, проведена на початку 90-х років, призвела до створення десятків тисяч досить значних за своїм розміром компаній, які мали гостру необхідність у інвестиційних ресурсах для виживання, не говорячи вже про амбіційні плани розвитку. Низький рівень накопичень, недовіра дрібних інвесторів у країні, та втеча великого (за національними масштабами) капіталу робить притягнення інвестиційних ресурсів, фактично, обов'язковою умовою розвитку економіки України.

При цьому, масова сертифікатна приватизація не вирішила своїх головних економічних завдань - надходження інвестицій на підприємства та формування на них ефективного власника.

Отже, поки що приватна власність у формі тих корпоративних структур, які створені в процесі приватизації, не довела своєї переваги над державною. Це значною мірою пов'язано з низьким рівнем управління корпораціями.

Формування ефективного власника – складний процес, в якому повинні брати участь як держава (яка повинна сприяти підвищенню ролі стратегічних інвесторів), так і окремих корпорацій.

Незважаючи на те, що в світі спостерігається стійка тенденція до приватизації колишніх державних підприємств, сьогодні в економіці багатьох країн усе ще присутній доволі значний державний сектор, представлений підприємствами, які повністю або частково належать державі. Характерним прикладом є українська економіка.

Рівень корпоративної культури на таких підприємствах значною мірою залежить від рівня розвитку системи корпоративного управління в недержавному секторі економіки. Тобто, якщо в недержавному секторі порушення прав акціонерів та зловживання з боку керівництва підприємств є постійним явищем, державі важко знайти чесних та кваліфікованих керівників для своїх підприємств або запровадити на них ефективну систему управління.

З огляду на наслідки фінансової кризи у банківській системі, була прийнята постанова Кабінету Міністрів України, яка встановила, що держава надає фінансову допомогу банкам шляхом участі у формуванні та/або збільшенні їх статутного капіталу (далі - капіталізація банків) на підставі рішення Кабінету Міністрів України за пропозицією

Національного банку. Держава бере участь у капіталізації банку шляхом придбання його акцій за рахунок коштів державного бюджету, зокрема Стабілізаційного фонду, та облігацій внутрішньої державної позики [1].

Таким чином, держава отримала шанс здійснити значний вплив на розвиток корпоративних відносин шляхом введення та дотримання системи корпоративного управління світових стандартів у банківських структурах, де держава матиме контрольний пакет або важіль у вигляді тимчасової адміністрації, тим самим продемонструвавши позитивність її застосування.

Нагадуємо, що одним з антикризових заходів уряду були рішення щодо участі держави у капіталізації банків внаслідок чого до державної власності переходить контрольний пакет акцій, наприклад, ВАТ АБ «Укргазбанк» - 81,58 %, ВАТ «Родовід Банк» - 99,97 %, АКБ «Київ» - 99,96 %.

Функціонування моделі корпоративного управління у банківських структурах зумовлюється дією багатьох чинників, серед яких провідне місце посідає держава.

Не зважаючи на більш жорстке регулювання з боку держави у порівнянні із небанківським корпоративним сектором, та наявну досить розвинуту систему корпоративного управління, критичними чинниками розвитку корпоративного управління в банківському секторі визнані проблеми повноважень спостережних рад, професіоналізм їхніх членів і відповідальність власників банків. Саме, ці питання, на наш погляд, повинні бути вирішені при впровадженні елементами системи корпоративного управління у банках, у яких держава приймає участь у капіталізації. Адже, на жаль, навіть банки державної форми власності (ВАТ "Державний експортно-імпорتنний банк України", ВАТ "Державний ощадний банк України") не можуть бути у цих питаннях прикладом, так як відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність» вищим органом управління в державних банках є спостережна рада, по п'ять членів якої призначає Президент, Верховна Рада та Кабінет Міністрів України, які роками не можуть зібратися разом та застосувати належну практику корпоративного управління.

Крім того, не менш важливою проблемою є конфлікт інтересів серед учасників спостережної ради. Наприклад, здивування експертів Світового банку викликає й той факт, що державу у спостережній раді представляють бізнесмени й політики, чий інтерес часто суперечать державним цілям.

Приймаючи до уваги ситуацію, яка склалась сьогодні, доречно було б доповнити вимоги до банку, у капіталізації якого приймає участь держава, положеннями щодо обов'язкового здійснення попередніх заходів впровадження системи корпоративного управління зазначених у таб. 1. Таким чином, держава не тільки запровадить належну систему управління світових стандартів у таких банках, а й захистить свої інтереси та інтереси

інших учасників, отримавши відкриту та прозору роботу банку в особі органів управління, а також гарантії раціонального використання державного капіталу у роботі банку.

Таблиця 1

Пріоритетність заходів щодо впровадження корпоративного управління у банках

№ п/п	Заходи
1.	Прийняття внутрішнього корпоративного кодексу поведінки, затвердження та оприлюднення специфічних цінностей банків стосовно клієнтів, персоналу, акціонерів.
2.	Побудова системи стратегічного моніторингу середовища банку.
3.	Визначення та контролювання стратегічних цілей і корпоративних цінностей банку, про які мають бути проінформовані всі працівники в банку.
4.	Вдосконалення організаційно-управлінських аспектів взаємодії між органами управління банку; побудова ефективної системи корпоративного контролю.
5.	Прийняття вищими органами управління банку конкретних довгострокових та щорічних цільових програм, стратегічного бюджету та оціночних показників діяльності виконавчих органів (якісних, кількісних, результативності та ефективності).
6.	Створення ефективної системи розкриття інформації в банку.
7.	Забезпечення високого ступеню фінансової та нефінансової заінтересованості топ-менеджерів банку у дотриманні встановлених законодавством та нормами корпоративної етики правил ведення дорученого їм бізнесу та у досягненні встановлених цільових показників.
8.	Реалізація та належне фінансування здійснення функції достовірного обліку (у відповідності до міжнародних стандартів) і ефективного, у тому числі незалежного, контролю за діяльністю менеджерів та визначення її результатів.
9.	Затвердження порядку оприлюднення конфліктів інтересів в банку.
10.	Запровадження посади корпоративного секретаря .

Водночас, реалізація тільки цих внутрішньо-орієнтованих заходів не може вирішити усього того комплексу проблем, який накопичився у корпоративному секторі економіки нашої держави. Оскільки більшість причин кризи корпоративного управління в Україні має екзогенне походження, тому й покращення ситуації багато в чому залежить від швидкості приведення чинного законодавства України у відповідність до міжнародних стандартів, розвитку фондового ринку, реформування судової системи та багатьох іншими.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, ефективно вибудована система корпоративного управління є одним з ключових моментів "виживання" не тільки банків, а й інших корпоративних структур в умовах кризи. Тому упровадження змін, перерахованих вище, дійсно дозволяє корпораціям швидше вийти з кризи та добитися значних успіхів у своїй діяльності. Таким чином, держава, використовуючи капіталізацію банків як захід підтримки банківської системи, повинна у повному обсязі використати цей важіль впливу на

розвиток системи корпоративного управління, зробивши наявність такої системи обов'язковою умовою для участі держави у капіталізації банку. В свою чергу, банки, як провідники держави, мають приділяти пильну увагу системі корпоративного управління своїх клієнтів та об'єктів інвестиції, чим, по-перше, значно знизять вартість своїх ризиків та капіталів, а, по-друге, на власному прикладі доведуть позитивність застосування такої системи.

Проблему дієвого державного регулювання капіталізації банків необхідно вирішувати за рахунок удосконалення корпоративного управління шляхом: підвищення ефективності діяльності органів управління банку, залучення незалежних експертів, розробки формальних процедур упровадження системи корпоративного управління. Тому перспективним дослідженням, на нашу думку, є визначення кола суб'єктів через які держава здійснює регулювання корпоративного сектору та їх повноваження.

Використані джерела інформації:

1. Кабінет Міністрів України; Постанова, Склад колегіального органу, Положення, Порядок від 18.02.2009 № 148
2. Рішення ДКЦПФР Про затвердження Принципів корпоративного управління від 11.12.2003 №571
3. Румянцев С. Застосування норм корпоративного законодавства / С. Румянцев//Цінні папери України. - 2004.- № 44 (332)
4. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки / Д.Стеченко / Навч. посіб. — 3-тє вид., випр. — К.: Знання, 2006. — 262 с.
5. Leasing in emerging markets. Lessons of Experience Series. The World bank, Washington, 2006. — 61 pp.

Рецензент: Бакуменко В.Д., д. держ. упр., професор.